

УДК 347.78.047

М'ясникова К. А.

НОВЕ ЗАКОНОДАВСТВО У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА: ПРОГРЕС ЧИ ДЕГРАДАЦІЯ?

У статті розглядаються зміни, внесені в основні джерела авторського права. Автор звертає увагу на проблемні та колізійні питання, аналізує понятійний апарат, правовий статус суб'єктів авторського права, а також об'єкти авторського права та порядок їх правового регулювання. В роботі порушуються найголовніші проблеми, які можуть виникнути під час застосування нового законодавства.

2001 р. став переломним для авторського права, оскільки саме тоді були внесені суттєві зміни до основних джерел: 16 серпня 2001 р. набрала чинності нова редакція Закону України

«Про авторське право та суміжні права», а 29 листопада 2001 р. Верховною Радою було прийнято Цивільний кодекс України, який, щоправда, ще не підписаний Президентом. В обох випадках

законодавець по-новому підійшов до визначення основних понять авторського права та порядку регулювання відносин у сфері створення та використання творів літератури, науки та мистецтва.

Якщо висвітлювати загальний підхід до визначення проблеми, то його можна характеризувати як спробу якомога глибше і ретельніше врегулювати всі види відносин, що можуть виникати в процесі створення та використання авторських творів.

Крім того, ознайомившись із зазначеними джерелами, доходиш висновку, що, незважаючи на одночасність прийняття, вони не були попередньо узгоджені.

У цій статті автором зроблено спробу дати характеристику внесеним змінам за такими напрямками:

1. Понятійний апарат.

2. Суб'єкти авторського права та обсяг їх прав.

3. Об'єкти авторського права.

Охарактеризуємо кожен з наведених напрямків детальніше.

1. Нова редакція ст. 1 містить у півтора раза більше визначень, ніж попередня (17 до 42). Потрібно підкреслити, що досить велика група визначень є корисною і необхідною, наприклад, такі як «організація колективного управління», «твір ужиткового мистецтва» тощо. Проте в законі дано визначення і тим поняттям, які ніколи не потребували додаткового визначення. Прикладом може виступати визначення «ім'я автора» або «псевдонім». Взагалі про редакцію ст. 1 можна сказати словами, які вже стали крилатими: «Хотіли як краще, а вийшло як завжди». Більшість понять, які містяться в ній, є досить заплутаними і викликають безліч непорозумінь. Наведу декілька прикладів. У визначенні аудіовізуального твору законодавець зазначає, що це «твір ... у вигляді серії послідовних кадрів». Попередня редакція ст. 1 визначала, що кадри повинні бути пов'язаними між собою, і тому не виникало жодних проблем. Але послідовні означає такі, що йдуть один за одним. Вони не обов'язково є пов'язаними між собою (змістом, сюжетом). Таким чином, можна записати 30 послідовних кадрів, які не виражатимуть жодної думки, і цей ряд відповідно до нового закону буде вважатися аудіовізуальним твором. Також недосконалим є визначення «ім'я автора». Як вважає законодавець, це сукупність слів чи знаків (очевидно, він не знає, що слово — це сукупність знаків, які називаються літерами). Не менш цікавим є те, що тепер, виходячи з існуючого визначення, автор може мати замість позначення імені щось на кшталт товарного знака — «прийнятий авто-

ром знак». Є в статті і зовсім не виважені дефініції. Так, «цитата» визначена як порівняно короткий уривок твору, проте не зазначено, з чим вона має порівнюватись. І, на жаль, таких прикладів може бути наведено безліч.

2. Другу велику групу новел становлять норми, які визначають статус суб'єктів авторського права. Це перша в історії України спроба законодавчого закріплення поняття суб'єкта авторського права. Ст. 7 нової редакції Закону України «Про авторське право та суміжні права» відносить до них авторів творів, їх спадкоємців та осіб, яким автори чи їх спадкоємці передали свої авторські майнові права. На наш погляд, це звужує поняття суб'єкта авторського права. Як відомо з теорії права, суб'єктами права є учасники правових відносин, що мають суб'єктивні права та виконують юридичні обов'язки. Отже, до поняття суб'єктів авторського права абсолютно правомірно можна включити і організації колективного управління, і установу у сфері авторського права, і повірених, які здійснюють управління авторськими правами, адже вони також наділені правами та обов'язками у сфері створення та використання авторських творів. Також потрібно зазначити, що з'явилося декілька невідомих досі суб'єктів авторського права, про які закон згадує, але статусу яких не визначає. Так, у ч. 4 ст. 11 визначено, що у випадку, коли твір опубліковано анонімно чи під псевдонімом, видавець вважається представником автора. Проте законом не встановлено, на якій підставі він діє та якими повноваженнями наділений. Крім того, до кола авторів віднесено особу, яка дала інтерв'ю. У зв'язку з цією новелою виникає велика кількість запитань. Так, залишається незрозумілим, яким чином можна управляти правами даної особи та кому належать виключні майнові права на інтерв'ю, адже журналісти, як правило, є працівниками ЗМІ, і досі твір автоматично переходив у їхню власність.

Містяться в законі й нововведення щодо правового статусу авторів. З переліку особистих немайнових прав автора, визначених ч. 1 ст. 14 Закону, виключено право на оприлюднення. Замість нього ч. 3 ст. 22 Цивільного кодексу України введено право «вважати твір закінченим та готовим до випуску у світ». Таке формулювання є неприпустимим, оскільки «право вважати» означає майже те саме, що дозвіл думати. Виключно важливим є те, що ст. 22 нового Кодексу прямо суперечить ст. 15 Конституції України, тому що передбачила введення в Україні цензури. У ч. 2 цієї статті зазначено, що «твір не може бути випущений у світ, якщо він порушує права на таємницю особистого життя, завдає шкоди громадському порядку, здоров'ю та моральності

нації». Цікаво, на кого буде покладено обов'язок перевіряти моральність творчої думки.

Проте необхідно зазначити, що існують і значні позитивні зрушення. Серед них чітко окреслення кола осіб, які є авторами аудіовізуального твору (фактично їх шість), деталізація правового статусу співавторів тощо.

3. На жаль, нові законодавчі акти не виправдали сподівань, які на них поклалися. Вони так і не визначили коло об'єктів авторського права. Так, дійсно, ч. 1 ст. 8 нової редакції продублювала ст. 5 старого Закону «Про авторське право та суміжні права» і зазначила, що об'єктами авторського права є твори в галузі науки, літератури та мистецтва, а також дала їх неповний перелік. Проте основне питання залишилося. Незрозуміло, за якими ознаками можна з усього розмаїття результатів інтелектуальної творчої діяльності людини виділити твори, які підпадають під захист авторського права. По текстах законодавчих актів розпорошені деякі окремі ознаки твору: наявність форми вираження (ч. 3 ст. 8 Закону); необхідність придатності цієї форми для сприйняття іншими особами (ч. 2 ст. 35 Кодексу); оригінальність твору (частини твору) (ч. 1 ст. 10 та ст. 9). Закон та Кодекс неодноразово згадують про творчий характер твору. Проте всі ці ознаки так і не було систематизовано та роз'яснено у законодавчому порядку. Таким чином, застосовуючи чинне законодавство у сфері авторського права, особа (суддя, автор, користувач) буде виключно на свій розсуд визначати, чи є той чи інший об'єкт авторським твором.

А це, у свою чергу, може призвести до значних проблем у разі появи виду творів, які не враховано у переліку ст. 8 Закону.

Новими актами було загадано і нові загадки. Так, не можна зрозуміти, з якого моменту результат творчої діяльності людини може вважатися авторським твором та отримувати відповідний захист. Ч. 2 ст. 11 Закону зазначила, що «авторське право виникає внаслідок створення твору». Проте ст. 8 визначено, що «твори охороняються незалежно від їх завершеності». Постає питання: коли незавершений твір можна вважати твореним; наскільки повинен бути завершений твір, для того щоб вважатися авторським твором.

На жаль, наведені проблеми є лише частиною тих, з якими доведеться зіткнутися авторам, користувачам та всім іншим особам, які так чи інакше будуть брати участь у відносинах, пов'язаних зі створенням та використанням творів науки, літератури і мистецтва.

Підсумовуючи все вищезазначене, потрібно сказати, що нове законодавство у сфері авторського права зробило крок уперед, намагаючись поліпшити існуюче становище. Проте цей крок виявився досить невдалим. Це зумовлено багатьма чинниками: відсутністю теоретичних розробок, судової практики, зневажанням досвіду інших країн тощо. А на сьогодні існує лише один вихід: дати змогу авторам, користувачам авторських творів та науковцям самостійно напрацювати певну практику у сфері створення та використання творів і визначити правила, які б влаштували всіх.

1. Конституція України.— К., 1996.

2. Закон України «Про авторське право та суміжні права» // Голос України, 23.02.1994.

3. Закон України «Про авторське право та суміжні права» // Голос України, 16.08.2001.

4. Цивільний кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 29.11.2001.

К. А. Myasnikova

NEW LEGISLATION IN COPYRIGHT SPHERE: PROGRESS OR REGRESS?

The article is dedicated to the changes made to the main copyright sources in 2001: The Law of Ukraine «On Copyright and Related Rights» and the Fourth Chapter of the Civil Code of Ukraine. The author determined general problems and contradictions, analyzed the conceptual apparatus, copyright subjects and their legal status, copyright objects and their legal regulations.